

ERNST ROBERT CURTIUS

*Europäische Literatur und Lateinisches Mittelalter,
zweite Auflage, Bern, Francke, 1954.*

(Primljeno za Filologiju odlukom uredništva po ovlaštenju odjela)

C.-ova je knjiga prvi put izašla 1948. Nakon šest godina izašla je ponovo. Prevedena je na engleski, španjolski i portugalski. Knjiga je rezultat dugogodišnjih detaljnih istraživanja. Ona predstavlja upravo idealan primjer široke sinteze na temeljima iscrpne i precizne analize. U svojoj knjizi C. iznosi osnovni problem i najosjetljiviju slabost suvremene filologije: klasička se filologija u nastavi zaustavlja kod Aleksandra velikog i osvrće se samo još na latinske pisce »zlatnog vijeka«, a u istraživanju ne ide dalje od problematične granice antike i srednjeg vijeka (4.–6. st.). Neofilologije započinju svoje istraživanje s prvim književnim spomenicima na narodnim jezicima (11.–13. st.) Nekoliko stoljeća evropskog literarnog života ostaje tako izvan vidokruga filološke znanosti. Klasička filologija ne zahvaća tu literaturu, jer nije antička, a neofilologije je ne obrađuju, jer je pisana latinski. A baš je ta srednjovjekovna latinska literatura ona eopćevropska osnova, preko koje se živa antička tradicija sačuvala sve do novih vremena i jedino se iz nje pojedine evropske nacionalne literature mogu razumjeti u svojoj jedinstvenoj, evropskoj tradicionalnoj uvjetovanosti.

Počeci nacionalnih literatura ostaju nerazumljivi, ako se ne promatraju u vezi s latinskom tradicijom. Na pitanje, zašto Siegfried ubija lava i zašto kod Shakespeara u Ardenskoj šumi rastu palme i masline, ima samo jedan odgovor: jer lavovi i južne biljke čine sastavni dio antičkog retoričkog arsenala. Zato je u srednjovjekovnoj latinskoj literaturi nemoguć opis šume bez južnog drveća i bez lavova, a nacionalne literature se još dugo drže te tradicije.

Zato je C. i uzeo baš srednjovjekovnu latinsku književnost kao polaznu točku, s koje mu je bilo moguće zahvatiti evropski književni razvoj kao organsku cjelinu. C.-ovoj knjizi je svrha, da pomoću stroge filološke metode učini evidentnom tu tradicionalnu povezanost.

Nakon uvodnog poglavlja, u kojem pisac općenitim zapažanjima opravdava pojam: »evropska literatura«, upoznaje čitaoca s latinskim srednjim vijekom. Dalje iznosi temelje srednjovjekovnog obrazovanja i pokazuje, da je ono ustvari nastavak kasnoantičkog obrazovnog sistema. Onda razmatra antičku retoriku i njezin bitni udio u stvaranju kasnoantičke i srednjovjekovne, a preko nje i nacionalnih književnosti. Posebna pažnja posvećuje se topici i metaforici, praktički najvažnijim granama retorike i polažu se temelji za jednu historijsku topiku i metaforiku, bez kojih je, po C.-ovu mišljenju, nemoguće znanstveno proučavati evropsku književnost. Na temelju kasnoantičke predodžbe o »Božici prirodi« (Natura) pisac pokazuje jedinstvo evropske tradicije od antike do naših vremena. Poslije toga autor razrađuje odnos retorike prema poeziji i poezije prema filozofiji i teologiji. Posebna poglavlja posvećena su pojmu »junaka« i retoričkom opisu prirode, što piscu ponovo omogućuje, da učini očevitim jedinstvo evropskih literatura, koje izlazi iz njihova zajedničkog srednjovjekovnog latinskog temelja. Još bolju priliku za to daje mu poglavlje o zazivanju Muza i o razračunavanju kršćanske ideologije s tim poganskim božicama. Činjenica, da su se Muze održale u poeziji usprkos crkvenom rigorizmu, svjedoči o izvanrednoj snazi evropske literarne tradicije.

Veoma su zanimljivj podaci o afirmaciji života i prihvaćanju životne radosti kod srednjovjekovnih latinskih autora, o oslobađanju čovjeka od kršćanskog asketizma. Od C.-a saznajemo, da je toga bilo mnogo više, nego što se to obično misli.

Dva naročito važna poglavlja posvećena su klasicima i manirizmu. Manirizam je termin, što ga C. predlaže za svako odstupanje od razumne jednostavnosti i uravnoteženosti klasike. Za taj se pojam mnogo, ali nedopušteno upotrebljavao termin barok, pa se periodizacija miješala sa stilskom karakteristikom.

Knjiga i pisanje kao izvor metafora pružaju piscu još jednom mogućnost, da pokaže tradicionalnu povezanost evropske književnosti i predoči, kako je važna karika u lancu te tradicije latinski srednji vijek.

Čitavo jedno poglavlje posvećeno je Danteu. Na kraju pisac daje još jedan opći pregled rezultata svojeg izlaganja. Kao prilog dodao je dvadeset i pet ekskurza, koji obrađuju detaljne filološke probleme u vezi s obrađenim područjem. Pored primjera navedenih u tekstu dano je obilje materijala u naročito vrijednim bilješkama na dnu strana.

Glavna odlika ove knjige, koja strogo znanstvene spoznaje donosi na vrlo pristupačan način, jest njezin širok horizont. Ona je jednako važna i korisna klasičkom filologu i neofilologu. I kad iznosi poznate činjenice ona ih prikazuje uvijek u nekom novom i važnom aspektu. Predmet, koji obrađuje, tako je golem, da se pisac unaprijed morao odreći iscrpnosti. Knjiga zato otvara velik broj novih pitanja i potiče na diskusiju, kojoj se filološka nauka ne će moći oglušiti. C. želi razbiti staru i ukalupljenju podjelu filološkog rada i utrti put shvaćanju evropskog literarnog života kao organske cjeline.

Za nas ima C.-ovo djelo naročitu važnost. Uklopiti našu staru književnost u opću cjelinu evropske književnosti, upoznati našu latinsku književnost, njezine veze s evropskim srednjovjekovnim latinitetom i njezin utjecaj na književno stvaranje u narodnom jeziku ocrtavaju se kao konkretni zadaci naše filologije. Kod toga naravno treba istaći, da na našem području pored latinskog važnu ulogu igra i grčki Srednji vijek.

Na jedno pitanje kod C.-a naravno ne ćemo naći odgovora. To je pitanje o društvenoj uvjetovanosti literarnih pojava. Bez odgovora na to pitanje nije moguće ući u suštinu materijala, na kojem se radi. Tu C. nije išao do kraja, i zadatak je naše filološke nauke, da pođe dalje od njega.

Vrlo je značajna kritika, kojoj C. podvrgava tendenciju zapadnih neofilologija, da se udalje od strogih filoloških metoda i upuste u proizvoljne kombinacije. On to naziva propadanjem znanstvenog duha. Nema sumnje, da se znanost, koja zazire od pomnog ispitivanja *relevantnih* činjenica, iznevjeruje sama sebi. Pozitivizam proučava činjenice radi njih samih. Ne valja u reakciji na to početi zazirati od pomnog ispitivanja činjenica uopće.

Knjigu, tako bogatu materijalom i mislima nije moguće u kratkom prikazu potpuno obuhvatiti, ali to i nije tako važno, jer je to knjiga, koju zaista vrijedi pročitati.

